

Kommittémotion

Motion till riksdagen 2015/16:125

av Birger Lahti m.fl. (V)

Vattenfall

1 Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en portalparagraf i Vattenfalls bolagsordning och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Vattenfall inte ska sälja sin brunkolsverksamhet i Tyskland utan i stället successivt avveckla densamma till senast 2030 och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Vattenfall inte ska öppna nya dagbrott för brunkol, inte heller sälja vidare optioner på nya eller utvidga befintliga dagbrott och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Vattenfall ska rikta alla sina framtida investeringar till förnybar energi och energieffektivisering och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Vattenfall ska dra tillbaka sin stämning mot den tyska staten avseende nedläggning av kärnkraftverk och tillkännager detta för regeringen.

2 Inledning

Sverige ska vara en föregångare i omställningen till ett förnybart energisystem och ett land som tar ansvar för kommande generationer. Investeringar i det svenska energisystemet är en viktig och nödvändig del i miljö- och klimatomställningen i Sverige.

Fokus ska ligga på de förnybara naturresurserna sol, vind, vatten och skog. Vi har kunskaperna inom en rad områden, vi har tekniken och vi vet att det är dyrare att inte göra något än att göra något. Räkningen ska betalas och frågan är av vem.

Klimatförändringen är ett faktum som drabbar alla. Satsningar på förnybar elproduktion är helt nödvändiga för att nå målet: ett ekologiskt hållbart samhälle.

3 Ägardirektivet

Styrningen av Vattenfall med dess centrala roll i det svenska energisystemet är av stor betydelse i detta sammanhang. Därför måste Vattenfalls ägardirektiv vara formulerade så att de bidrar till målen för den svenska energipolitiken.

Vid Vattenfalls bolagsstämma i april 2005 förtydligade staten Vattenfalls uppdrag genom följande tillägg till bolagsordningen: ”Bolaget ska inom ramen för kravet på affärsmässighet vara det ledande företaget i omställningen till en ekologisk och ekonomiskt uthållig svensk energiförsörjning.”¹ Den dåvarande borgerliga regeringen ändrade ägardirektivet till Vattenfall i och med att riksdagen antog regeringens proposition 2009/10:179 Förtydligande av uppdraget för Vattenfall AB. I propositionen anförde regeringen: ”Mot denna bakgrund anser regeringen att ägarens uppdrag till Vattenfall bör vara att generera en marknadsmässig avkastning genom att affärsmässigt bedriva energiverksamhet så att bolaget tillhör ett av de bolag som leder utvecklingen mot miljömässigt hållbar energiproduktion.”²

Denna formulering, som gäller fortfarande, innebar två förändringar mot formuleringen från 2005. För det första togs formuleringen ”svensk energiförsörjning” bort. Regeringen motiverade detta med att Vattenfall är ett internationellt bolag med mer än hälften av produktionen och intäkterna från marknader utanför Sverige och att bolaget ska bedriva en föredömlig verksamhet oavsett på vilken marknad bolaget agerar.³ Vänsterpartiet stödjer denna uppfattning.

Den andra förändringen innebär att i stället för att vara ”det ledande företaget” i omställningen ska nu Vattenfall vara ”ett av de bolag” som leder utvecklingen mot en miljömässigt hållbar energiproduktion. Regeringen motiverade förändringen med att peka på avvägningen mellan affärsmässighet och ”ledande i omställningen” och att en marknadsmässig avkastning måste vara utgångspunkt för all verksamhet i Vattenfall.⁴ Vänsterpartiet beklagar denna urvattning av Vattenfalls miljömässiga uppdrag. Förvisso är lönsamhet en grundförutsättning för Vattenfalls verksamhet, men vi menar att lönsamhet går att kombinera med att vara ”det ledande” företaget i omställningen.

Däremot finns det en motsättning mellan att ”en marknadsmässig avkastning måste vara utgångspunkten för *all verksamhet*” och kravet på att Vattenfall ska vara ett av de bolag som leder (eller som vi föreslår, ”det ledande”) utvecklingen mot miljömässigt

¹ Bet. 2013/14:KU20, *Granskningsbetänkande*, s. 137.

² Prop. 2009/10:179, s. 10–11.

³ Ibid, s. 10.

⁴ Ibid.

hållbar utveckling. Det är naturligtvis inte svårt att tänka sig en rad olika situationer där kravet på (kortsiktig) marknadsmässig avkastning står i direkt motsättning till att Vattenfall ska vara det ledande företaget i omställningen. Hanteringen av Vattenfalls brunkolskraftverk i Tyskland är exempel på en sådan situation. Vi menar därför att ett krav på lönsamhet för Vattenfalls samlade verksamhet står bättre i samklang med de av riksdagen fastställda miljömålen.

Det statliga ägandet behöver utökas och utvecklas för att vi demokratiskt ska kunna styra samhällsutvecklingen. Staten ska vara en aktiv ägare till sina bolag, t.ex. Vattenfall, LKAB och Sveaskog, och genom ägardirektiv säkerställa att bolagen används för att stödja teknikutveckling, driva på miljö- och klimatarbetet och skapa sysselsättning. Den förra regeringens agerande vid Vattenfalls förvärv av Nuon visar på vilka ödesdigra konsekvenser ett passivt förhållningssätt till de statliga bolagen kan medföra. Det visar också på att ägardirektiven till flera av de statliga bolagen behöver utvecklas.

Mot bakgrund av det ovan sagda bör följande portalparagraf föras in i Vattenfalls bolagsordning:

Vattenfall ska fortsätta att vara ett helstatligt bolag. Vattenfall och dess dotterbolag skall bedriva energiproduktion som står i överensstämmelse med de av riksdagen antagna miljömålen. Vattenfall ska vara det ledande energiföretaget i omställningen till en ekologisk och ekonomiskt affärsmässigt uthållig energiförsörjning inom samtliga de geografiska områden, där bolaget är verksamt. Vattenfall ska genomföra en övergång till hållbar energiproduktion baserad på förnybara energikällor.

Detta bör riksdagen ställa sig bakom och tillkännage för regeringen.

4 Brunkolen i Tyskland

Sedan början av 1990-talet innehar svenska Vattenfall fyra brunkolskraftverk i östra Tyskland – Boxberg, Jänschwalde, Schwarze Pumpe och Lippendorf. Kolkraftverken förses med brunkol från fem gruvor, i form av öppna dagbrott. De samlade utsläppen från Vattenfalls brunkolsverksamhet uppgick 2013 till 62 miljoner ton, mer än Sveriges samlade utsläpp. Dagbrotten som försör kraftverken med brunkol är enorma till ytan och ödelägger landskapet för alltid. Byar har flyttats, skogar huggits ned och vattendrag smutsats ned. Anläggningarna är en global och lokal miljökatastrof. Vattenfall har dessutom haft planer på att öppna ett antal nya dagbrott som sammantaget innehåller hela 1,2 miljarder ton brunkol. Om detta skulle inträffa skulle brunkolsverksamheten finnas kvar för mycket lång tid och utsläppen skulle för de kommande decennierna räknas i hundratals miljoner ton koldioxid, kanske så mycket som en dryg miljard ton.

Vattenfall har sedan en tid planerat för en försäljning av brunkolsverksamheten för att de vill minska sina utsläpp av växthusgaser. Men för klimatet är detta förmodligen dåligt eftersom det innebär att det blir fritt fram för en ny ägare att driva vidare

brunkolsverksamheten. En mer ansvarsfull linje är att Vattenfall behåller kraftverken och gruvorna och successivt avvecklar brunkolsverksamheten.

Kritiker mot en successiv avveckling har främst pekat på den kapitalförstöring som en sådan linje medför. Detta argument har emellertid kraftigt försvagats under sommaren, då Tyskland aviserade att man har för avsikt att skärpa sin miljölagstiftning. Under sommaren kom sedan förslag som den tyska regeringen bedömer ska leda till att 13 procent av landets brunkolsverksamhet stängs ned. Från och med 2017 ska uppskattningsvis fem av landets äldsta brunkolskraftverk sluta sälja el till marknaden, och i stället ingå i en effektreserv som ska täcka upp om landets förnybara kraftkällor inte producerar tillräckligt. De brunkolskraftverken ska slutligen avvecklas 2021. Sammantaget innebär detta att marknadsvärdet på Vattenfalls brunkolsverksamhet faller och därmed blir den potentiella kapitalförlusten av en successiv avveckling mindre.

Vattenfall ska inte sälja sin brunkolsverksamhet, utan ska i stället successivt avveckla kolkraftverken samt dagbrott för brunkol. Detta ska vara uppnått senast 2030. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och tillkännage för regeringen.

Vattenfall ska inte öppna nya dagbrott för brunkol, inte heller sälja vidare optioner på nya eller utvidga befintliga dagbrott. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och tillkännage för regeringen.

Vattenfall ska rikta alla sina framtida investeringar till förnybar energi och energieffektivisering. Investeringar i fossil energi ska vara utesluten, förutom de absolut nödvändiga för att kunna driva befintliga verk vidare fram till avveckling. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och tillkännage för regeringen.

5 Kärnkraften och skadestånden

Tyskland har tagit beslut om att avveckla kärnkraften och satsa på förnybar energi. Olyckan i Fukushima visar på kärnkraftens risker och spelade en stor roll för beslutet. Även den nya svenska regeringen har som mål att stegvis avveckla kärnkraften som energikälla. Detta är demokratiska beslut som de folkvalda i våra respektive länder har rätt att besluta om. Det är en princip som även den som inte håller med i sakfrågan borde kunna instämma i.

Men det tyska beslutet om att avveckla kärnkraften utmanas av de företag som äger den och gör vinsterna. Bland dem finns Vattenfall som ägs av svenska staten. Vattenfall har nu rest skadeståndskrav mot Tyskland på, enligt uppgift, 4,7 miljarder euro, motsvarande 47 miljarder svenska kronor. Det är ett helt orimligt krav. Vänsterpartiet anser att den svenska regeringen bör agera för att Vattenfall ska dra tillbaka skadeståndskravet. Det tyska beslutet om att avveckla kärnkraften måste respekteras.

Såväl den tyska som den svenska energipolitiken ska bestämmas demokratiskt, inte genom utpressning och hot om stämning från företag.

Vattenfall ska dra tillbaka sin stämning mot den tyska staten avseende nedläggning av kärnkraftverk. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och tillkännage för regeringen.

Birger Lahti (V)

Stig Henriksson (V)

Jens Holm (V)

Amineh Kakabaveh (V)

Hans Linde (V)

Håkan Svenneling (V)

Emma Wallrup (V)